

לאורו

גליון 18
בשלה, ה'תשע"ח
שבת שירה

בעזרת ד'

עיונים לאור תורתו של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

ביאור
ל"מדות
הרא"ה"

האהבה מבררת
הרב יצחק חי זאגא

הסרת "אות הקלון"
הרב נריה גוטל

"בינו
שנות
דור ודור"

הסופר אז"ר
הרב יוחנן פריד

נס וטבע במשנת הרב
יאיר קראוס

תפקיד החסידים בישראל (ד)
הרב שלמה לוי

ביאור
ל"אורות
התחיה"

ערך מלחמת הדעות (א)
אלדד פרי

ביאור
ל"אורות
הקדוש"

היסטוריוסופיה-הרב קוק (ד)
הרב אורי שרקי

יהדות
ומדיניות

"וקום יקום לנו משורר התשובה,
שהוא יהיה משורר החיים, משורר התחיה.
משוררה של הנשמה הלאומית
ההולכת להיגאל"

(אורות התשובה פרק יז, ה)

לכבוד
"שבת שירה"

...ויש אשר עוד תתרחק נפשו
עד שיוצא ומתפשט מעל גבול ישראל,
לשיר את שירת האדם,
רוחו הולך ומתרחב בגאון
כללות האדם והוד צלמו...

...ויש אשר עוד מזה
למעלה ברוחב יתנשא,
עד שמתאחד עם כל היקום כולו,
עם כל הבריות ועם כל העולמים,
ועם כולם אומר שירה,
שמובטח לו שהוא בן העולם הבא...
(אורות הקודש ב)

שיר מרובע

יש שהוא שירת נפשו,
ובנפשו הוא מוצא את הכל,
את מלוא הסיפוק הרוחני במילואו.

יש שהוא שר שירת האומה,
יוצא הוא מתוך המעגל של נפשו הפרטית,
שאינו מוצא אותה מרוחבת כראוי,
ולא מיושבת ישוב אידיאלי,
שואף למרומי עז,
והוא מתדבק באהבה עדינה
עם כללותה של כנסת ישראל...

המשך המאמר מעמ' 3

אדם שיתפלל ללא שינוי של מצבו הרוחני לא עשה דבר, התפילה איננה מילות קסם שיש לומר אותם כדי להיענות.

לסיכום, אדם מאמין הוא אדם המכבד ומוקיר את הטבע, ששואף לשלמותו, יפיו ושכלולו של הטבע. כיון שהטבע הוא הופעת השלמות האלוקית דרך החוקים והאקראיות החיצוניות. לדעתו של מרן הרב קוק זצ"ל האמונה באלוהים רואה את הטבע כדבר אחדותי ושלם בעל רבדים מרובים, הרובד הנפשי והרוחני הוא מישור מקביל ומקושר לרובד החומרי והפיזי, הכל נערך במערכה אחת גדולה המקושרת בינה לבין עצמה, לכן האמון שלנו בהשפעת הרצון והנפש על המציאות איננו סותר את האהבה שלנו לחומר הפיזי ולמציאות הטבעית.

האדם המאמין מבין כי כדי להצליח צריך לעבוד ולהרוויח כסף בלי לסמוך על הנס מצד אחד, וגם להתפלל בכוונה ולתקן את מצבו הרוחני בלי לסמוך על מאמציו החומרניים מצד שני. יש להקים צבא וגם בית מדרש, יש לפתח את הכלכלה וגם את המוסר, לחסוך כסף לעתיד וגם להרבות במצוות וזכויות. **אדם המזלזל במאמץ הטבעי דומה בדיוק לאותו אדם המזלזל במאמץ הרוחני**, שני המישורים הם מבנה אלוקי חשוב ונערץ. אסור להזניח אף רובד אלא לפתח את שניהם ולראות בהם מערכת אחת שלימה ואחדותית.⁴

שפועל דרך הטבע ואיננו רוצה נס, הוא המאמין הגדול שמביט על הטבע ורואה בו את אלוקים, כיון שהוא מביט על אקראיות הטבע וההיסטוריה ומבחין בהרמוניה והסדר הכללי המתקדם, בתוך החוקים הטבעיים והאקראיים לכאורה.²

לתפיסה זו ישנה משמעות רבה בכל עבודת ד' של האדם, לדוגמא בנושא התפילה: כאשר אדם מתפלל הוא לכאורה מצפה לנס, אך האמת היא שהראיה העמוקה יותר אותה הרב מבסס³, היא שהבקשה איננה גורמת לשינוי המציאות אלא היא אמצעי לכך שהאדם עצמו ישתנה! דרך בקשת הצרכים שלנו אנו זוכרים ומגבירים את הקשר בינינו לבין הרצון האלוקי השורה בעולם, אנו רואים את הבקשות הפרטיות שלנו לא באופן מצומצם ואנוכי, אלא דרך הפריזמה של הרצון האלוקי הכללי, דרך השאיפה הכללית לאחדות היקום כולו, וכך אנו הופכים להיות אנשים רחבים ואלוקיים יותר. וממילא, כיון שמצבנו הרוחני התעלה, גם המציאות מגיבה לכך ותפילותינו נענית.

התפילה אכן פועלת, אך לא דרך החלטה אלוקית לפריצת הטבע, אלא דרך כך שהאדם הופך להיות מתאים יותר אל האחדותיות וההרמוניה העולמית וההתאמה זו היא הגורמת למציאות להגיב באופן יותר חיובי והרמוני גם עם פרטיותו ומילוי בקשותיו.

2 עין איה מסכת שבת ב, פרק שני, פיסקה קצה

3 שמונה קבצים, קובץ א, פיסקה תרסד

4 עין איה מסכות ברכות ב, פרק תשיעי, פיסקה ז

הגיליון מוקדש לע"ג

ר' אברהם בן פריחה ז"ל • ר' יוסף בן תמו ז"ל • ר' יעיש בן אסתר ז"ל • ר' אברהם בן לאה ז"ל

נס וטבע במשנת הרב

יאיר קראוס

החומרית והטבעית אלא בעיקר להעמיק בה ולראות את משמעותה ואת המגמות העמוקות של מוסר, יושר, אחדותיות והרמוניה, כאשר הם הולכים ומתגברים בתוך הטבע עצמו, לאט לאט, לאורך אלפי שנים.

ההשגחה הפרטית על האדם היא מדויקת לחלוטין, אין תזוזה קטנה ביותר הנעלמת מן הידיעה וההשגחה האלוקית, אבל השגחה זו פועלת אך ורק דרך ההשגחה הכללית, דרך חוקי המציאות והטבע הבנויים כך שההולך נגדם נענש ומי שמתאים להם מקבל שכר.

למה הדבר דומה? לתא בגוף האדם, אם התא מתנוון הגוף פולט אותו מתוכו, אבל אין זו החלטה שרירותית כעונש לאותו תא, אלא תוצאה הכרחית מכך שהתא אינו מתאים יותר להרמוניה ולסדר של מבנה הגוף הבריא.

אדם המנסה להתחבר דווקא לכוחות שמעבר לטבע, פועל בעצם נגד הרצון האלוקי, כיוון ש'ד' מנהל את המציאות דרך הטבע, אמנם התהליכים של הטבע הם יותר ארוכים ומעורפלים, אבל זה האופן שבו ד' משגיח על עולמו ולכן איננו צריכים לשנות את הטבע או לצפות לנס פתאומי, אנו רוצים להיטיב את המציאות החוקית ולשכלל אותה, ומאמינים שהטבע כולו הוא בעל מגמה חיובית שיכולה לפרוץ ולהתעלות ללא גבול.

אמנם יש ניסים שמתוארים בתורה, אבל הרב מסביר שמדובר בהם במצבים נדירים שעה שהצורך של המציאות להתקדם ולהתעלות דחוף כל כך, שנוצרת מעין "מוטציה", מעין שינוי מהיר ופתאומי, אשר נראה לנו כנס החורג מהחוקים, כך ביציאת מצרים ובמעמד הר סיני היה העולם במשבר עצום ונזקק לקפיצה אדירה של יצירת עם ישראל באופן פתאומי ומהפכני, לכן התחולל שינוי אדיר בהתנהגותו הרגילה של הטבע, אבל אלו הם מאורעות יוצאי דופן שאינם הצורה הנכונה של המציאות. הדרך הנכונה היא דווקא בשכלול האיטי והסבלי של הטבע הרגיל, דרך חוקי והאקראיות הרוחשת בו. אדם שמצפה לנס הוא קטן אמונה, אדם

נְטָה שָׁמַיִם וַיְסַד אֶרֶץ, וַיַּצַּר רוּחַ אֲדָם בְּקִרְבוֹ (זכריה יב, א)

בצאת ישראל ממצרים, עוד טרם בואם אל הר סיני לקבלת התורה, ניכרת הנהגתו של העם בכמה וכמה ניסים, ובהגדרתנו **"הנהגה ניסית"**. בולט בהם הוא כמובן נס קריעת ים סוף ואשר הכתוב מעיד על העם "ויאמינו בד' ובמשה עבדו" וחז"ל הבהירו לנו כי **שירתם על הים באה מתוך האמונה** (שמות רבה כב, ג).

האמונה לפי מרן הרב קוק זצ"ל איננה שאיפה להתנתק מן הטבע לעבר עולם רוחני אחר, אלא האופן שבו האדם תופס ומכיר את המציאות כולה, כלומר לדעת את המציאות כבעלת מקור אין סופי ואת האופן האחדותי ההולך ומתעלה אשר בו פועלת המציאות. הידיעה הזו איננה טוענת שד' מתערב בעולם בפתאומיות כדי לאחד אותו, אלא שאלוקים יצר את הטבע וחוקיו מלכתחילה באופן שבו המציאות מצד עצמה, אפילו ללא צורך בניסים ומופתים, הולכת ומתקרבת לשלימות האלוקית, הולכת ומשתכללת, הולכת ופורצת את גבולותיה.

הרי אנו רואים שרצונו ית' הוא לתן סדר למציאות והדרגה לתהלוכותיהם של הנמצאים, ודוקא בסדר והדרגה נשיג חכמתו ושלמותו ית'... הדרך שבחר בה ד' להנהיג עולמו, בסדר והדרגה, היא דרך השלמות המובילה אל התכלית העליונה. ואם לפעמים יהיה הצורך מגיע לעשות בה דבר, שנראה לנו כשינוי סדר, אין זה כי-אם לפי ראות עינינו ולא לפי האמת, אלא שיש סדר למצב המוסרי של המציאות, כמו שיש סדר למצבה הטבעי, והסדר של המצב המוסרי פועל הוא בעיקר הסדר של המצב הטבעי, ולפעמים נעלם כחו ולפעמים יתגלה ויראו לנו נסים (עולת ראה, חלק א, עמוד רסח).

הרב מסביר כי התפיסה הנכונה היא שד' יצר את העולם כך שהמציאות 'משגיחה' על עצמה בעצם טבעה, לכן הקישור של האדם לאלוקים מגיע כאשר הוא מעמיק במבנה הטבע ומבין כי הוא מכיל בתוכו את המגמה האלוקית! היהדות איננה מנסה לברוח מן המציאות

תפקידם של החסידים בעם ישראל

משנה ד (חלק ד)

הרב שלמה לוי

תפקיד הכהונה בעם ישראל

"וקדשתו כי את לחם אֱלֹהֵיךָ הוא מְקַרֵּב קִדְשׁ יְהוָה לָךְ כִּי קִדּוֹשׁ אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם" ודרשו חכמים (נדרים דף סב, א) "תנא דבי רבי ישמעאל: וקדשתו - לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון".

"קדושת הכהונה היא האינסטינקט העמוק של האמונה והאהבה האלהית" - **כשם שיש באומה משפחת כהונה כך בנפש האדם יש בחינת כהונה הנטועה בקרבו. הדבר בא לידי ביטוי באהבה ובאמונה** השלימה השורה בנשמתנו, הנותנת לנו את היכולת להזדהות באופן מלא ואמיתי עם האלוהי שבנו, עם ריבונו של עולם "תְּמִיד וְאוֹרֵיךְ לְאִישׁ חֲסִידֶךָ" (דברים לג, ה). אצל הכהן תמיד מדובר על חסד ואהבה, אינסטינקט של אמונה ואהבה, ה"לויה" היא יותר בכוון ה"דין". הכהונה יכולה להיפגש עם יראת הרוממות, לכן אפשר לומר על עם ישראל "מְמַלְכֶת כְּהֻנִּים וְגוֹי קִדּוֹשׁ" (שמות יט ו), שכן יש להם כאומה את האינסטינקט הזה.

שלבים בגילוי הכהונה

אֵין אָנוּ עוֹזְבִים אֶת זְכוֹר הַכְּהֻנָּה, אֵין אָנוּ חֹדְלִים מְלַצְפוֹת לְשִׁלְמוֹתָהּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁסִּבְלָנוּ הַרְבֵּה מִמֶּנָּה קִדְּם שְׂבָאָה לְיַדֵּי בְרוּרָה הַגְּמוּר, אֲבָל יִדְעֵנוּ שְׂגָם אֶת הַטּוֹב קִבְּלָנוּ מִמֶּנָּה וְעוֹד נִקְבָּל. לְעֵשׂוֹת אֶת הָאִמָּה כְּלָה כְּהֻנָּת, בְּלֹא הַדְּרָגָה, כְּלָה חֲכָמָה, נְזִירָה וְיוֹדַעַת אֱלֹהִים, בְּפִרְטִיָּה עַל דַּעַת עֲצָמָם, זֶה אִי-אֶפְשָׁר כְּעַת לְפִי עוֹלָם הַמְּבַנֶּה בְּאוֹתָן הַתְּכוּנֹת שְׁאָנוּ מוֹצְאִים בְּהֵן אֶת עוֹלָמֵנוּ.

הַנְּטִיָּה לִיסוּד הַכְּהֻנָּה הִיא נְטִיָּה קְבוּעָה בְּאָדָם, נּוֹבַעַת הִיא מִמְעַמְמֵי הַרְגָּשָׁתוֹ הַפְּנִימִית. רַק עַל-יְדֵי פְתוּחַ אֶרֶץ תְּגַלֶּה לְפָנֵינוּ בְּכָל אוֹרָה, וְאִנְחֵנוּ, כְּדַרְכֵנוּ שְׁלֹא לְהַתִּירָא מְדַרְךְ אֶרְכָּה, הִנְנוּ הוֹלְכִים וְסוֹלְלִים לְאִשְׁנוּ אֶת הַדְּרָךְ הַזֶּה אֲשֶׁר הַחֲלוּנוּ מִיְמוֹת עוֹלָם שְׁלָנוּ לְסַלֵּל אוֹתוֹ.

בספרו "ערפלי טוהר" מבאר מרן הרב זצ"ל את מעלת הכהונה כמעלה הגבוהה ביותר הנטועה בנשמת האומה הישראלית. מעלה זו מתגלה כאינסטינקט נשמתי הפועלת על האומה בכללותה.

"האינסטינקט הוא יותר מהיר ויותר מדויק מההכרה השכלית של האדם. ומעלת האדם היא, שיעלה את כל הכרותיו למרומי הצד העליון שבאינסטינקט, שמשם לקוחה היא הדייקנות והמהירות שלו. קדושת הכהונה היא האינסטינקט העמוק של האמונה והאהבה האלהית, שהיראה העליונה מקושרת עמה בהדר גאונה, והאינסטינקט הזה ספוג הוא במשפחת הכהונה מכל האומה כולה".

הצורך בכהונה, נובע מהבנה שכל חברה ובמיוחד האומה הישראלית, צריכה אנשי קודש אשר ילמדו ויעסקו בקודש, וישפיעו באופן נשמתי ובאופן ישיר על האומה בכללותה ובפרטיה. מהלך זה הוא ארוך טווח אשר לוקח שנים רבות, ובשל כך צריכים אנו סבלנות ואורך רוח, אך בשל כך לא נזנח את מעלת הכהונה אלא נחזק את מעלת הכהונה כדברי התורה

לתת חיים לכל

הבו אִמְץ לְדַעַה הָעֲלִיּוֹנָה, לְחִסְדוֹת הָאֱלֹהִית הַרְדִּיקֵלִית הַרומָמָה וְתִנּוּ בְּזֶה יָד לְסִבְלָנוֹת וְלַעֲנָוָה, לְגִבּוּרָה וְלַעֲבוּדָה מְעֻשִׂית חִבְרָתִית מְדִינִית חֲפְשִׁית, שֶׁתְּהִלָּךְ בְּרַחֲבָה בְּיִשְׂרָאֵל וְתִתְבַּלֵּט יָפָה בְּכָל צְבִיּוֹנֵי תִיּוֹה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, הַהוֹלֶכֶת וּפּוֹרַחַת וּמְצַפֶּה לְתַחִיָּה מְעֻשִׂית וְלִישׁוּעָה מְרַגְשֶׁת קְרוּבָה.

בתהליך הגדול והמיוחד בו אנו נמצאים, תהליך "קיבוץ גלויות", "אתחלתא דגאולה" שומה עלינו לתת לכל חי לפרוח ולצאת מן הכוח אל הפועל. להצמיחה כהונה מתוקנת טובה ויפה, ולפתח משאבים כלכליים למען כלל ישראל. מרן הרב זצ"ל בספרו (אדר היקר ועקבי הצאן) כותב:

"כי המובן הכללי של תורתנו הקדושה הוא כח החיים הטבעיים שלנו, הכח הלאומי המלא על פי טבענו וצביונו כ"ממלכת כהנים וגוי קדוש", מקודש בקדושת אלהים אמת, אלהים חיים ומלך עולם, שהוא רחב לאין סוף מכל מושג "דת" הרגיל והאמור בעולם. אז, כשנחיה בקרבנו את האמת הזאת הגדולה, נביא את התחייה הלאומית למטרתה ונשריש בה צמיחת קרן ישועה".

על כן לרוח אלהים הכללי אשר על כללות האמה עלינו לְשִׂאֵף עֲתָה, וְזֶה יִתְגַּלֶּה בְּאִיבְרִיָּה הַיּוֹתֵר מְעֻלִים, כְּמוֹ שֶׁהַרְגָּשׁוֹת הַיּוֹתֵר אֲצִילִיּוֹת שֶׁבְּאֲדָם מִתְגַּלּוֹת הֵן עַל-יְדֵי הַאִיבְרִים הַיּוֹתֵר עֲלִיּוֹנִים שֶׁבְּאַוְרָגְנֵי הַיְחִידִים.

הכהונה היא אחד מארבעת העמודים של הכלליות הישראלית "מקדש ומלכות, כהנה ונבואה, שופטים ושופטים וְשׁוֹטְרִים וְכָל תַּכְסִּיסֵיהֶם" (ערפלי טוהר) לכן הכהונה אינה יכולה להיות מוזנחת בפרק זמן זה של שיבת ישראל לארצו, היא צריכה לחזור ולהיבנות בצורה השלימה והטובה ביותר. יש להיזהר שלא לשוב על טעויות העבר של הכהונה, כגון הכהנים של בית עלי, הכהונה בסוף בית שני שנקנתה בכסף וכדומה. אמנם גם קיבלנו רבות מהכהונה ועוד נשוב ונקבל, הכהונה תשוב להיות עצם הלוח המחייה ומרווה את כל החיים. אין זה נכון לעשות את כל האומה חטיבה אחת של כהונה, יש לכנות באופן הדרגתי את מבנה הרוח של האומה. כשם שהאדם לומד ומשכיל בשכלו ובמוחו, באיברים הנעלים שלו וכן גם כאשר כל שאר האיברים העוסקים בתחומים אחרים ישמרו על תפקידם המיוחד להם, כך באומה צריך כל אחד להיות שייך לתפקיד המיוחד לו.

BEIT HARAN BOOK
בית הרב קוק
זאת לראי"ה (ע"ה)

דברי שיר
הרבנות יהודית מסורת

הבו. אור

מאת חגי אירם

פנימיות התורה ולימודה במשנת מרן הראי"ה

"העיסוק בפנימיות התורה היה בנפשו של מרן הרב זצ"ל, ביחוד בדורנו, דור התחיה המחודשת של עם ישראל, על מורכבותו המיוחדת, ואתה בספרך מברר את העניין הגדול הזה לפרטיו" (מתוך הסכמת הרב חיים דרוקמן)

להשיג בחנויות ובאתר של "דברי שיר"

© 054-217712 | שיתוף

ערך מלחמת הדעות (חלק א)

מערכת חכמת הקודש, אורות הקודש, חלק א פרק י

אלדד פרי

ודוקא הדעות הדחויית שחוזרות ונראות בהן אנו מוצאים טל חיים, איתן וקדוש מאד".

כהקדמה לפירוש הפרק הזה והפרק הבא, אנו ניגע בקצרה ברשימת ההתנגדויות שהביא הרב הנזיר זצ"ל בשיעורו על פרק זה. ההתנגדות לפילוסופיה היהודית, בעיקר זו של הרמב"ם; ההתנגדות לתנועת החסידות; ההתנגדות להשכלה; ההתנגדות לתנועת המוסר וההתנגדות לציונות. כל אחת מהדעות הללו הופיעה כחדשה ויצרה התנגדות משמעותית בקרב עם ישראל. לבסוף כל אחת מהן הייתה קרש ההצלה של עם ישראל מפני התמורות החברתיות שהתרחשו והצורך הרוחני האמיתי (ובמקרה של הציונות גם הצורך הפיזי) לגדלות חדשה שלא מצאה את בטויה ביהדות כפי שהופיעה עד אז, זאת על אף והיא הייתה כלולה מראש בספרי היסוד של היהדות.

ההתנגדות לפילוסופיית הרמב"ם

עם פריחת האסלאם והכיבושים הרבים שלו באירופה ובאסיה, נטעו העמים הנכבשים בלב המוסלמים ספקות ושאלות קשות, בעיקר בעלי הדתות הקודמות, היהדות והנצרות וכן חכמי הפילוסופיה היוונית אשר שלטה בכיפה.

בשל כך, קמו כתות שונות באסלאם החל מהמאה השמינית לספירה ועד ימי הרמב"ם שדנו בצורה פילוסופית ותיאולוגית בשאלות אלה. אין זה המקום להרחיב אודות התמורות בפילוסופיה

בשני הפרקים הקודמים ראינו כי כל הדעות קיימות בחכמת הקודש בשלום פנימי. יחד עם זאת, האם יש ערך למלחמות שיש בין הדעות או שעדיף היה אם לא תהיה כל איבה בין דעה לחברתה?

"ישנן דעות כאלה, שהן מוכרחות לפי טבע האדם לגרום בהתפשטותן תולדות מזיקות, אף על פי שהן בעצמן מועיליות ואמתיות הן. ונוצר לזה בטבע רוח האדם ללחום את [מלחמת] קיומו, ולנגד לדעות הללו, כדי שלא יוזק, בענפיהן המתפשטים.

והמלחמה הולכת ומתארכת, עד שיסגל לו האדם גבורה יותר עליונה ממקורו הרוחני, ואז מרגיש הוא שעמדתו לא תפחד כלל מההתפשטות של הדעות הללו שנלחם נגדן. והכח הוא בעצמו שמחזק את רוחו ניתן לו על ידי המלחמה עצמה. ועל כן הוא יודע להוקיר מאד את ערכה של המלחמה. וידע כמה אומלל היה אם לא היה נלחם נגד ההתפשטות המזיקה לו אז. ואחר כך בא בתוכן חיים של גבורה ומקבל את הדעות שנלחם נגד התפשטותן.

אבל כשם שהאדם נתעלה כך נתעלו גם כן המושגים הרוחניים שלו, ואותן הדעות עצמן, אע"פ שנראות כאילו הן הן הדעות שנלחם בהן, באמת אין הדבר כן. ורק לפי המבטאים החיצוניים הן דומות אלו לאלו, אבל מצד ערכן הפנימי, מובדלות הן זו מזו, כהבדל שבין קודש לחול, ובין אור לחשך.

ומה שהרחיק אז מוצא הוא שהרחיק בצדק, ומה שמקרב אותן הדעות אחר שנתעלו בצדק הוא מקרבן.

לעיתים המחלוקת ההלכתית נובעת משיקולי פרשנות הטקסט, וככה נתן הרמב"ם עדיפות למי שהבין את הטקסט כמהו. נמצא כי פירוש הרמב"ם למשנה הפך לספר הלכות בפועל, בעוד הפרשנים האחרים לא זכו לכך.

בהיבט הצורני, טענו המבקרים כי ניתוק הלומד מהסדר שהיה מקובל עד אז, על פי ששת סדרי המשנה שלפיהם נכתבו התלמודים הבבלי והירושלמי ומעבר ללימוד על פי נושאים, ינתק את העם מלימוד המשנה והתלמוד.

כיום, בפועל, נחשב הרמב"ם בפי רוב, כגדול הרבנים היהודים לאחר חתימת התלמוד. ברור לכל כי אלמלא, הוא היהדות הייתה נראית אחרת לחלוטין היום. מרבית תפישותיו הפילוסופיות, כפי שבאו לידי ביטוי ב'מורה נבוכים', אומצו על ידי כלל ישראל ושיטת פסיקת ההלכות שלו, אומצה על ידי כולם. אחריו נכתב הספר ההלכתי 'הטור' ולאחריו 'שולחן ערוך', ערוכים על פי נושאים ומביאים בעברית פשוטה את ההלכה הסופית. כיום נפוצים קיצורים ל'שולחן ערוך' וספרי הלכה רבים באותה שיטה ואין חולק כי ניתן ללמוד הלכות באמצעות ספרים אלה.

ההתנגדות לחסידות

במחצית השנייה של המאה ה-18 התעוררה התנגדות עזה לתנועת החסידות שהלכה וקרמה עור וגידים. כולנו מכירים את המושג "מתנגדים" לא פחות מהמושג "חסידים".

ראשיתה של החסידות ברב המפורסם רבי ישראל בן אליעזר, המוכר יותר בכינויו 'הבעל שם טוב' (1690-1960; ה' ת"ן - ה' תק"כ), אשר פתח את סודות התורה כפי שלימד האר"י ז"ל לכלל העם.

גם במקרה זה הייתה ביקורת מאוד מובנת ומשכנעת כנגד תנועת החסידות. הגאון מווילנה, המתנגד הכי מפורסם, שהיה מגדולי הרבנים במאות האחרונות בנגלה ובנסתר, חשש, בצדק להגשמת האלוה באמצעות שימוש במושגים מן הקבלה אצל פשוטי העם. באופן אירוני, המחלוקת הקודמת הייתה כנגד הרמב"ם,

של האסלאם, אלא להבהיר כי בשל התמורות הללו ובשל העובדה כי יהודים רבים התגוררו באותן ארצות, אולי היו הם אף מרבית היהדות בעולם, קם צורך עצום לדעת כיצד מתמודדת התיאולוגיה היהודית עם אותן שאלות. כתביו של פילון האלכסנדרוני מהמאה הראשונה, אשר השפיע רבות על אמונת השילוש הנוצרית, אבדו ברובם וממילא לא היו מקובלים על הרבנים היהודים. על כן ולאור הצורך העצום בכתבים תוך יהודיים, שיתמודדו עם שאלות כבירות שעלו בלב המשכילים שבעם, כתב רבינו סעדיה גאון (942-882; ד' תרמ"ב - ד' תש"ב) את ספרו המפורסם "האמונות והדעות" ובן דורו רבי יצחק הישראלי (932-832) חיבר את 'ספר ההגדרות' ואת 'ספר היסודות', כשמטרת שניהם לגשר בין הפילוסופיה האריסטוטלית ליהדות.

הרמב"ם (1135-1204; ד' תתצ"ה - ד' תתקס"ה) העמיק יותר מכולם וגילה זיקה גלויה וברורה לפילוסופיה של אריסטו בספרו 'מורה נבוכים'.

פרסום הספר הקנה לרמב"ם התנגדות עצומה מבית ומחוץ. כך, למרות שבראי ההיסטוריה הפך הספר לבעל השפעה עצומה על עם ישראל וכמו כן הקנה לרמב"ם שם כגדול בפילוסופיה גם בעולם שמחוץ ליהדות, הרי שבתקופת חייו של הרמב"ם וכמאה שנה לאחר פטירתו המאבק בתורתו הפילוסופית היה גדול מאוד. בשיאם הגיעו הדברים לקריאה לחרם, לשריפת ספריו של הרמב"ם ולהדרת ספריו מבתי המדרש.

גם חיבורו ההלכתי של הרמב"ם נתקל בהתנגדות עזה. העובדה שהרמב"ם אסף את כלל ההלכות וקיבץ אותם לפי נושאים מבלי להביא את מקור ההלכה שנכתבה, יצרה התנגדות גדולה הן ברמה המהותית והן ברמה הצורנית. ברמה המהותית טענו מבקרי הרמב"ם כי ברגע שכלל ההלכות מובאות ללא מקור, הרי שהלכה שנפסקה בתלמוד זהה להלכה שניתנה על ידי גאון מתקופת הגאונים באחד מספרי השאלות והתשובות, או על ידי מי מחכמי הראשונים כמו הרי"ף. כמו כן, השמטת הדעות החולקות על אותה הלכה, לא מותר בידי הקורא את האפשרות לדעת שישנה דעה נוגדת ובמקרים מתאימים להסתמך עליה. זאת ועוד,

החסידות האחרונה פנתה אל הרגש והדמיון יותר מאל השכל והמעשה, ובשביל כך העירה הרבה את תביעת הטהרה.

לכתחילה, בימי עזרא, היתה המגמה לקשר את ישראל אל הקודש והמקדש גם בצד התחתית, שהוא אחד מדרכי החינוך הכלליים של האומה, והובלטה הטהרה.

הגלות דלדלה את הכחות הרגשיים והציוריים, יחד עם גבורת החיים והמנוחה האסתטית, ונשארה השפעת השכל בדליגתה הרוחנית מצורפת אל המעשה. ונשאר בשביל כך פנוי המקום של השלבים הרוחניים הממוצעים, הרגש והנטייה הבשרית, ואין לנו שיוור רק התורה הזאת.

יצאה הדייקנות של הטהרה מכלל החובה, ונשארה קשורה בצפייה אידיאלית, במושג של קדושה וחסידות ליחידים. עד שבאה החסידות האחרונה וחפצה לשתלה בהמון.

כמובן יש כאן גרעין בריא, שצריך הגבלה ופיתוח. בייחוד ראוי הוא להתגדל בידה עם תחיית האומה בארץ ישראל, בחיבור ההגדלה של השיקוע ברוחניות, מצימאון בריא, ומדיעה קבועה ומסוימת, להברות את כל האומה ואת שורש נשמתה, בכל תכונת החיים שלה, שהטהרה הבשרית היא אחת מגבורותיה.

כי תצא מחנה על אויבך ונשמרת מכל דבר רע כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה, ויצא אל מחוץ למחנה לא יבוא אל תוך המחנה, והיה לפנות ערב ירחץ במים, וכבוא השמש יבוא אל תוך המחנה.

ועל כולם אמור, כי ד' אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך ולתת אויבך לפניך, והיה מחנך קדוש, ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך.

ובכל מקום שהגבורה העממית הישראלית מתגברת, מיד מוכרחת לבוא תגבורת הטהרה הבשרית והרגשית, עם כל תכונתה, להזדווג עמה, וכל אלה הינם מכינים בסיס למעמד חי, אורגני, הכולל את התחייה כולה, מראשית ההפשטה העליונה עד אחרית עליית החיים ורעם גבורתם. ונתתי צבי בארץ חיים" (שמונה קבצים, קובץ ב, רלד; מופיע גם באורות פא, לה).

כל מילת פרשנות לקטע הזה, תוכל רק לקלקל. אם לא הובן הקטע לקורא, מציע אני לקורא שוב ושוב.

מי שהציל את היהדות מכל טענה להגשמת האלוה ומי שנלחם את מלחמת הייחוד הנכון והשלם של האלוה והזהיר מפני הסכנה מפני כל הגשמה שהיא. לא לחינם יצאו מקובלי עכו כנגד הרמב"ם אשר השמיט את הקרקע מתחת רגליהם.

עתה, לאחר שהפך הרמב"ם לדעה השלטת בדבר ייחוד האלוה, הפך הוא וספריו כחרב כנגד החסידות.

בנוסף ניתנו סיבות רבות שאינן למהות תורת החסידות והנחלתה לפשוטי העם אלא חיצוניות לה, כגון: חשש לשינוי בהלכות חיי הקהילה (בארצות אשכנז פרנסו עשירי הקהילה את תלמידי החכמים שלא עסקו במלאכה); חשש מכך שמבחן "הצדיקות" החסידי לא דרש לעמוד בזיכרון בעל פה של דפי גמרא רבים וספרי פוסקים, אלא עוסק בהנהגות; לבסוף, חשש מכך שתורת החסידות מטיפה למשיחיות וחשש ממקרה שבתאי צבי בשנית.

על החסידות הוטלו שלושה חרמות, השניים הראשונים על ידי הגאון מווילנה והשלישי לאחר פטירתו.

אנו נעשה אתנחתא כדי להדגים את גישתו הייחודית של הרב זצ"ל בציטוט קטע בו משכין הרב שלום בין שתי הדעות שהביאו את מאמיניהם להטיל חרמות, להלשין לשלטונות ולאלימות פיזית ומילולית ונותן סיבות טובות להופעת שתי הדעות ולמקומן בהסטוריה:

"כל מה שמקיף את המציאות בכל הדרגותיה, בהשפעה רוחנית, מוסרית וקדושה, צריך לטהרה יותר גדולה.

המקדש וקדשיו כוללים את רוממות אצילות ההשכלה, ואת תחתית טהרת הדם, הבשר, הדמיון והרגש. ובשביל אלה השלבים התחתיים, המקושרים לכללות הכל באיגוד חי, נדרשת היא הטהרה המדויקת.

ההשפעה העליונה לבדה, המכוונת אל הדעת, וממלאה בזה את תפקידה בתקוה שממעין הרוחני יטהר הכל, היא אינה צריכה כל כך לפרטי טהרה מעשית. הלא כה דברי כאש נאם ד', מה אש אינו מקבל טומאה, אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה.

ההיסטוריוסופיה של הרב קוק

(חלק ד)

הרב אורי שרקי

הוד רעם גבורתה, ועם ברקי נגהה חתמה לה את חותם לאומיותה. ובאוצר האידיאה הלאומית שלה נגנזה ונזרעה האידיאה האלוהית, בתכלית הכשרון אל השכלול העליון והגמור המאיר את העולם כלו בכבודו" (ש).

באופן כללי מדובר בהתלכדות, כמו בהפריה, הזרע והביצית התלכדו. אולם כל זה אירע במקום סטירלי, מנותק משאר האנושות.

"אמת הדבר, שאחרי שכבר יצאה התכונה הלאומית לעולם ונתגלמה בהויה המוחשיית, קנתה לה גם בישראל סבא זכות קיום והויה מצדדים שונים ומפוזרים. ומדי השתפלה בחביון עז האלוהי, להתהלך בארצות תחתיות, לקחה לה ארחות עולם כאלה, המסתעפים מהמסכות הסבוכות אשר לחיי החול, הכוללים את כל תביעות החומר והרוח של האדם ושל החיה שבקרבנו גם יחד" (ש).

הפכנו גם כן להיות חיייתיים בתחומים מסוימים.

"אבל גם בכל ירידותיה לא נמחק מן התכונה הלאומית חותם מקורה, ולעולם קימת היא יניקתה בסתר פנימיות הויתה מהצנור העליון של האידיאה האלוהית" (ש).

הכניסה להיסטוריה ומכשוליה

עם ישראל נבחן בהגיעו אל השטח של ההיסטוריה, בעת הכניסה לארץ ישראל.

המדבר - שלב ההפריה

מדברינו דלעיל נתברר כי קיים מתח בין האידיאות השונות משום שה'אידיאה האלוהית' וה'אידיאה הלאומית' באות ממקור שונה. לפי מרן הרב קוק זצ"ל החיבור בין האידיאות נעשה תחילה במעבדה, באומה הישראלית, והדגם שיתפתח להלן ישמש את שאר האנושות:

"אור האידיאה האלוהית, העולה ומזדקק בקרב עם כזה ומטביע בו את חייו הלאומיים המלאים, פועל הוא אחר כך בעולם כולו.

הכשירה לזה האידיאה האלוהית את ישראל בתכונה פסיכית, ביחש גזעי, במצב גאוגרפי, שכולם מסייעים ומכשירים לכך את כוחותיו העצמיים ואת המעמדים הסובבים אותו מבחוץ. וכנסת ישראל במעמדה הנשא והנשגב, בימים מקדם, בימי פריחתה והתחלת גדולה, בימי 'חסדי נעוריה ואהבת כלולותיה', (למהלך האידיאות בישראל)

הרב מדבר כאן על תקופת המדבר בה שררה אחדות בין האידיאות. אבל התקופה הזו מתרחשת מחוץ להיסטוריה הממשית, בתנאים על-טבעיים.

"הגיעה בנשמתה המזהירה, בתעופה גדולה למקור האורה העליונה [מעמד הר סיני]. את תכונתה הלאומית השרישה במעמקי האידיאה האלוהית הצלולה בכל להבת אש עז אהבתה ובכל תפארת

קרנן לבעל, סיפר לו. כלומר גם בזמן הירידה הרוחנית הגדולה, נותרה עוד לחלוחית של אמונה בקרב העם.

“...ולפעמים הופיעו גבורי אל, אשר כמעט הקימו אותה הקמה איתנה ויקשרוה עוד בצרור חייה, במרום האורה של הרעיון האלוהי. לעד לא ישכח מזכרונה אותו תור הזהב שבפריחת ימי שלמה, בבנין הבית הראשון, בהדר תפארת כבודו ועז החיים שהתגלה בו, בהבעת עושר האידיאה האלוהית והלאומית המשולבות זו בזו בהתאמה הרמונית, וקיימא סיהרא באשלמותא”.

גם זה ביטוי הלכות מספר הזוהר: ‘הירח היה שלם’. המלכות, האידיאה הלאומית הישראלית, משולה לירח, והירח הוא בתחילה קטן ואחר כך הולך וגדל. זהו ביטוי אשר בא לתאר את ימי מלכותו של שלמה, כשהשמש (האידיאה האלוהית) והירח (האידיאה הלאומית) עמדו בקו ישר, ולכן ה’ירח’ היה מלא. ולכאורה הכול היה טוב, ולא חסר דבר. ואם כן מדוע זה לא צלח? משום שבימיו של שלמה התגלתה רק קדושת הכלל. התנ”ך מספר על שגשוג כלכלי אדיר בממלכה, על אוצרות של זהב וכסף, ועל כך שמכל העולם נהרו לשמוע את חכמתו של שלמה. עם זאת, מיד לאחר מותו, עם ישראל סוקל את אדונירם, שר האוצר.

מזה אנחנו למדים שגדולת ימי שלמה באה לידי ביטוי רק בממלכה שהוא כונן ברוב פאר, אך לא ניכרה בקרב העם. הכלל היה מלא באור הקודש, מה שאין כן הפרט. יתר על כן, קדושת הכלל עיכבה את הופעת קדושת הפרט. סימן לדבר: חנוכת בית המקדש, שנחגגה ברוב עם מח’ בתשרי עד י”ד בתשרי בהקרבת עולות ושלמים. וחז”ל אומרים שאכלו גם ביום כיפור. יום הכיפורים בא לכפר על חטאי הפרט, וחנוכת בית המקדש זו שמחת האומה, שמחת הכלל. כדי שהעיסוק בחטאי הפרט לא יעכב את שמחת האומה, אכלו שלמים ביום כיפור. למעשה מלכתחילה כיוונו את החגיגה למועד הזה כדי להפגין את עוצמת ההתרחשות. אבל היה לדבר מחיר, שכן חטאיו של הפרט חיכו לרגע של פורקן כדי להשתחרר. דווקא השראת

דווקא אז מתחילה הנפילה. ספר יהושע וספר שופטים מתארים בפרוטרוט את המכשולים שניצבו בפני העם ואת ההידרדרות הרוחנית שלא איחרה לבוא. וכך ממשיך הרב שם בפרק ג:

“כבר היו שני המאורות הללו ‘משתמשים בכתר אחד’ בישראל, והאידיאה הלאומית הייתה עומדת במעמד שוה, בכל קומתה ובכל הסתעפות חיליה והמון תכסיסיה, עם האידיאה האלוהית, המחיה כל ומענדת כל שטפי החיים ותנועותיהם בריח בשמי עדן גן אלוהים, אלא הקטרוג של התכונה המעשית הקודרת”.

מושגים אלו לקוחים מתורת הקבלה, ובמיוחד מספר הזוהר המזהה את המלכות עם הביטוי: “בוצינא דקדרנותא” - כלומר: הניצוץ הקודר.

“בהפגשה במכשולי הדרכים האפלים, ברקבובית שבחיי החול, היחידיים והצבוריים”

כל ספר שופטים מתאר את הקשיים האלה,

“והמעמד הנשא והנשגב הוא הכין לו די כת, המספיק בערך גם לאותם ימי הירידה, לימים אשר האידיאה הלאומית החלה אחרי צאתה מחדר הורתה, ממקור האידיאה האלוהית, לרדת ‘כצפור נודדת מן קנה’ אל התכסיס המעשי העב והמגושם”.

ברור הדבר שהדימוי של ‘קן הציפור’ לקוח מספר תיקוני הזוהר, כדימוי לשכינה הירודת.

“אוויר העולם, שהיה מלא כל כך זוהמת הבהמיות ופראות האיליות, שם כמעט מחנק לרוח החיים של השאיפה האלוהית המקושרת בתוכן הסגנון הצבורי של הצורה הלאומית, ושכינת האומה ירדה שפלה”.

בספר שופטים מסופר על גדעון בן יואש אשר חי בכפר עפרה, שכל תושביו עבדו לבעל. גם אביו היה מקריב לבעל, ורק גדעון עדיין עבד את ד’. כאשר נגלה אליו מלאך האלוהים ואמר לו, “ד’ עמך גבור הָיִל”, ענה לו גדעון, “וַיֵּשׁ ד’ עִמָּנוּ וְלָמָּה מִצָּאֵתָנוּ כָּל-זֹאת; וַיֵּאֶיָּה כָּל-נַפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר סָפְרוּ-לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ לֵאמֹר הֲלֹא מִמִּצְרַיִם הֵעֲלָנוּ ד’” (שופטים ו, יב-ג). ממי הוא שמע את הסיפור על יציאת מצרים? אביו, שהיה מקריב

התכנסה האידיאה האלוהית בכל ימי הגלות בקן הקטן והדל, במקדש מעט שבבתי כנסיות ובתי מדרשות, בחיי הבית והמשפחה הטהורים, ברשמי שמירת דת ותורה".

בגלות הקב"ה נמצא בבית הכנסת, בבית המדרש, במקווה, בחנות למזון כשר, במועצה הדתית וכו'. אלה פני הגלות, מאז ועד עכשיו.

"ערכם של אלה הוא בתור ציונים בגולה, שרידים מדבר שהיה חי ושלם, ושעתידי לחיות בשלמות בשוב ד' את שבות עמו."

לפי הסברו של מרן הרב קוק זצ"ל התרחשו שני דברים בימי בית שני בעקבות חורבן בית ראשון: דקדוקי ההלכה, כלומר העצמת הקדושה הפרטית, וכן האמונה בחיי העולם הבא שיש לה השלכה לפרט ולא לכלל: האדם, כיחיד, זוכה או לא זוכה לחיים טובים אחר מותו.

האם יהיה זה נכון להניח, כטענת מחקר, שבימי בית ראשון לא האמינו בחיי העולם הבא? הרי לכאורה זה מה שמשמע מהדברים. אלא נראה כי בתקופה ההיא פשוט לא עלתה השאלה על הפרק. לו היינו שואלים יהודי בימי בית ראשון למה הוא מייחל, הוא היה עונה: "שירד גשם, שהקורבנות יהיו לרצון, שמלך ישראל ינצח במלחמה ושיהיו לו בנים שיעבדו את נחלתו לאחר מותו!" ולו היינו ממשיכים לשאול, ולאחר מותך, מה יקרה לך? הוא היה מביט בתימהון ומשיב שאין זה מעניינו וכי עדיף שנפנה לנביא.

השכינה בכלל היא זו שהביאה לשפיכות דמים, לגילוי עריות ולעבודה זרה בקנה מידה יוצא דופן, ובסופו של דבר גם להתפלגות הממלכה. עם הזמן הכלי הלאומי הלך והפך לטמא.

מתי נגזר על המדינה העברית הקדומה להיכחד? אם יש במדינה הרבה מאוד עובדי עבודה זרה, עדיין אין הדבר פוסל אותה, משום שהיחיד פועל מתוך הכרתו הפרטית. אבל אם המדינה עצמה היא מקור העבודה זרה, אזי הדבר שולל את עצם קיומה. וכך קרה, שכאשר מערכות השלטון והחברה פרנסו את ההידרדרות, לא הייתה ברירה אלא לשבור את הכלי הלאומי. כך חרב הבית הראשון, ועם ישראל התחייבו בגלות. ניתן לומר שמה שאירע בבית ראשון דומה לניסיון ההתנתקות מן האלוהות בחברה האנושית הכללית.

היציאה לגלות והשלכותיה

בפרק הרביעי של המאמר עובר הרב קוק לדבר על מצבה של האומה בגלות:

"...כאשר סר רוח אלוהים מעל האומה, בהפרידה את תכונתה הלאומית ממקור חייה, נתחייבה חובת גלות. חיי הצבור המקולקל עד היסוד מוכרחים היו להידכא, יחד עם צביונו הממשי ועם ההשרשות הרעות שהשריש בלב יחידיו, ושמצאו את כלי משחתם מוכנים לפנייהם במשטריו... באין מקום להשפעתה של האידיאה האלוהית על הלאומית, אחרי היטמא מרבית הכוחות של האחרונה ויהפכו ל'סורי הגפן נכריה', ואחר כך גם נהרסו עד היסוד,

**"גם מתוך החול יגלה הקודש
וגם מתוך החופש הפרוץ - יבוא העול האהוב.**

**עבותות זהב ישתרגו ויעלו גם מתוך השירה החופשנית
ותשובה מזהירה תצא מתוך הספרות החיצונית."**

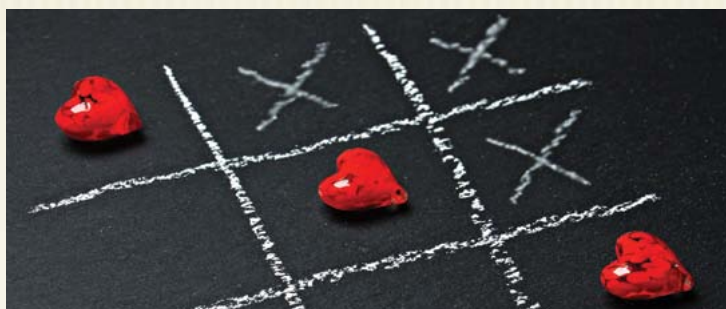
(אורות התשובה פרק יד, ג)

האהבה מבררת

מידות הראיה - אהבה, פיסקה ח

הרב יצחק חי זאגא

ד' ועל כן הם נגועים במעשים רעים רבים ובדעות רעות מאד ד' ישמרנו, מכל מקום אור הסגולה מאיר בהם, ועל כן הם מחבבים מאד את כללות ישראל וחושקים בארץ ישראל.. ונשמות כאלו אם יזדקק לקרב אותם מי שאין בו דעה עמוקה של טביעת עין לדעת לחלק בין הצד הסגולי הפנימי הקדוש, שבהם, ובין הצד הבחירי המקולקל שבהם, שהוא מקיף את נפשם כחוחים וקוצים הסובבים שושנה, הוא יוכל להתקלקל הרבה ח"ו, וללמוד ממעשיהם, ולהדבק בצד הרע שבהם, והוא מחוייב להתרחק מהם, והשם יתברך נותן בלבבו רצון זה ומחשבה זו של שנאה ושל התרחקות, כדי שלא יבולע לו.

מלמדנו מרן הרב, שהקב"ה מכניס לפעמים בליבו של יהודי שנאה גורפת אל הרשעים, כדי שלא ילמד ממעשיהם. כי גם אם יבוא באהבתו לקרבם לעבודת ד', עלול הוא ללמוד מהם ולחקות את מעשיהם, מאחר ועוד לא הגיע למדרגת הדעת הפנימית, היודעת לחלק ולזהות באישיות האדם את הצד הסגולי הקדוש שבו, במובדל מבחירתו הרעה, ממנה יש להתרחק. מה שאין כן באשר לבעלי הדעת הפנימית, שהם צריכים לאהוב את כל האדם, גם את נשמתם הטובה והקדושה של הרשעים.

המקרבים הגדולים

אין זה מגרע כלל משנאת הרע, אדרבא היא מחזקת אותה

ח. אע"פ שלפעמים אהבת הבריות מקפת היא את הכל, ונכנס גם רשע בכלל האהבה, אין זה מגרע כלל משנאת הרע, אדרבא היא מחזקת אותה. שהרי ודאי לא מצד הרשעות של הרע הוא נכנס בכלל האהבה, אלא מצד חלק הטוב שבו, שהאהבה אומרת שהוא נמצא בכל מקום, וכיון שמפרידים את חלק הטוב לאהבה אותו, נשארה השנאה לחלק הרע מפולשת וגמורה.

אהבה מקיפה

אע"פ שלפעמים אהבת הבריות מקפת היא את הכל, ונכנס גם רשע בכלל האהבה.

לימדנו מרן הרב, לעיל פיסקה א', האהבה צריכה להיות מלאה בלב לכל. היו שטענו כנגד שיטת האהבה המקיפה הזו, כי היא גורמת לאהבת הרשעים, וממילא לחיזוקם ואף לחיקוי מעשיהם. אך, מי שאינו לומד את תורת הרב קוק לעומקה, גם אם מחשיב הוא את עצמו כהולך בדרכו, עלול להגיע למסקנות עקומות ולתוצאות עגומות שכאלה.

מרן הרב היה מודע היטב לסכנת הנהייה אחרי הרשעים, שעלולה חלילה להיגרם, כתוצאה מאהבתם והרצון לקרבם. כך כתב באגרת תקנה',

ובדורנו נתרבו נשמות רבות שאף על פי שהן שפלות מאד בענין הבחירה, ואינם בוחרים בטוב על פי תורת

מי שהוא תמיד שקוע ברעיונו בהסתכלות פנימית.. תלמידי חכמים כאלה הנם מכירים בטבעם את טבע הסגולה הפנימית, ויודעים להפריד ממנה בדבקות מחשבתם את הקליפה הבחירית, והם חייבים ומוזהרים על זה לקרב פושעים כאלה שסגולה פנימית יש להם, כדי לעורר יותר ויותר את כח הטוב הצפון בהם, עד שיתגבר לגמרי על הרע הבחירי ויכניע אותו.

בעלי הכשרון הפנימי מוזהרים לקרב את הפושעים. הקדושה שמשפיעים אותם תלמידי חכמים בעלי הסתכלות פנימית, באהבתם לכל יהודי מתוך שהם רואים את הטוב והקדוש שבו, מעוררת יותר ויותר את האור והטוב הצפון בו, ומחזקת אותו להתגבר על בחירותיו הרעות ולהכניען.

האהבה תנצח

וכיון שמפרידים את חלק הטוב לאהבה אותו, נשארה השנאה לחלק הרע מפולשת וגמורה

האהבה אל החלק הטוב שברשעים, לא רק שאינה מחלישה את שנאת מעשיו הרעים, היא אף מחזקת אותה. משום שהבירור שכח האהבה הזו עושה בתוך האדם, להפריד את חלקו הטוב ולאהבה אותו במובדל מן הרע, הוא מברר את התערובת, עד שהרע עומד מובדל בפני עצמו. כשהרע עומד באופן מוגדר ומבורר, אפשר לשנוא אותו בשנאה גמורה. שהרי את הטוב שבאדם, כבר הבדלנו ואהבנו, ומה יש לאהוב ברע הגמור. מתוך האהבה המבררת, באים לשנאת הרע הנכונה והמדויקת.

כך יוצא שדוקא האהבה האמתית, המקיפה והעמוקה, היא זו שמחזקת את שנאת הרע, ומבדילה אותו מהאדם. היא זו שמכניעה את הרע, ומרוממת את הטוב.

אף על פי שהאהבה הגדולה והאמתית מקפת את הכל, ונכנס גם רשע בכלל האהבה, אין זה מזיק כלל וכלל. להיפך. זה מרחיק את הרע. הכיצד?

שהרי ודאי לא מצד הרשעות של הרע הוא נכנס בכלל האהבה, אלא מצד חלק הטוב שבו, שהאהבה אומרת שהוא נמצא בכל מקום

האהבה המקפת שבאה מתוך דעת עמוקה, אוהבת את הרשע, לא מצד בחירתו הרעה אלא מצד קדושת נשמתו. היא יודעת לומר, שהטוב נמצא בכל מקום וגם ברשעים. כן כתב הרב (אורות התשובה יג' ג):

צריך אדם להיות מחובר תמיד עם תמצית הטוב האלוהי המקושר בשורש הנשמה של כנסת ישראל כולה.. אל יבהל מלהיות מחובר עם שורש נשמת האומה כולה, אף על פי שבהסתעפות הענפים הפרטיים נמצאים גם כן רשעים וגסים, אין זה מגרע במאומה את האור הטוב האלוהי של כללותה, וניצוץ נשמת אלוה שרוי הוא גם בכל הנפשות הפרטיות היותר נפולות.

האהבה הכללית לכל יהודי, מכלילה בתוכה גם את הרשעים והגסים, אך אין להיבהל מכך. כי ניצוץ אלוקי שרוי גם בנפשות הנפולות, ומי שיודע לאהוב אותם דוקא מצד הקדושה הסגולית שבנשמתם, לא יינזק.

הדרכה זו מפורטת בהמשך דברי הרב שם באגרת תקנה', אחר שהזהיר את אותם שאינם מוכשרים לעבודת הקירוב, שלא לעסוק בכך, הוסיף וכתב באשר לבעלי הדעת הפנימית המוכשרים לעבודה קדושה זו, ואינם ניזוקים ממנה, כי הם דוקא חייבים ומוזהרים לקרב את הפושעים בעלי הסגולה הפנימית הטובה. כך כתב,

אופק ההבטה מתרחב על ידי התשובה.

היסוד הרצוני האידיאלי מתארך ומתפשט מראש מקדמי תבל והולך ומקיף עד אחרית, עד סוף כל הדורות.

(אורות התשובה פרק ט, ב)

תגובה לגליון "דגל ירושלים" (גליון 16)

הסרת "אות הקלון"

בכל שנוגע לענייננו, הרי שוייס מבהיר שכתבי הרצל יצאו לאור לראשונה בגרמנית בשנת תרפ"ב (1922), והם תורגמו עברית רק בשנת תר"צ (1930). מאחר שאיגרתו של הרב לתנועת "המזרחי" נכתבה כעשר שנים קודם - בשנת תרע"ג (1913), הרי שכרי שבכל שקשור לסעיף המקומם, הרב ניזון משמועה ולא ראה זאת בכתובים. וייס נבר בכל אות ובכל תג שבמסמכי התנועה הציונית והוא קובע שהאמירה "הציונות דבר אין לה עם הדת" לא נמצאת בשום מסמך של ההסתדרות הציונית, ובוודאי שהיא לא נאמרה על ידי הרצל. אדרבה, ההפך הוא הנכון! למשל, בנאום הפתיחה של הקונגרס הראשון אמר הרצל: **"אם אפשר לומר - שבנו הביתה. הציונות היא שיבה אל היהודיות (Jewishness), עוד קודם היתה חזרה אל ארץ היהודים"**. ועוד כתב בכתביו הראשונים כי **"דור שהתפתח כשהוא מנותק מן היהדות... אינו מסוגל לא לחשוב על עברו ולא לצפות את עתידו"**.

הרצל עצמו היה מודע לכך שלא פעם מסלפים את דבריו וכתב ביותר מקורטוב של ציניות: "התרגלתי שמעוותים אותי עד כדי כך שאני ממש מופתע כשפעם ועוד במקרה, דברי לא מסולפים..."

סביר להניח שהרב היה ממשיך לראות נחיצות בייסוד **תנועת 'דגל ירושלים'**, גם אם היה מודע לכך שהסעיף הקשה לא נאמר על ידי הרצל ואינו מופיע במסמכי התנועה הציונית. הרב ביאר לא פעם - גם במנותק מאיזכור הבעייתיות שבאותו סעיף - **עד כמה חשוב ייסודה של תנועת-על רוחנית-פוליטית שתהווה מסגרת כוללת מעוררת-הזדהות גם אצל "שלומי אנשי ישראל"**. עם זאת, ודאי היה לו קל יותר לבטא הזדהות עם התנועה הציונית, אם היה יודע שאין דברים בגו.

אמור מעתה, האמת ההיסטורית היא שלאותה האשמה קשה לא היה בסיס טקסטואלי מוצק. דומה שאין כמין הרב זצ"ל שבוודאי מחייב הבהרה זו. מן הידועות שהרב זצ"ל החשיב ביותר את מלאכת הסנגוריה, ואין ספק שלימוד סנגוריה על התנועה הציונית בכלל, ועל הרצל בפרט, ודאי מיסב לו קורת-רוח בהוא עלמא דקשוט, ובעקבותיו, גם אצלנו, ודווקא בשל היותנו אנחנו מצויים בעלמא דשיקרא, ראוי שהאמת תהדהד, תובע ותיקבע.

נריה גוטל, ירושלים ת"ו

גליון מס' 16 של 'לאור' (פרשת וארא, תשע"ח) הוקדש לתנועת **'דגל ירושלים'** אותה ייסד מרן הראי"ה זצ"ל. כחוט השני חורזת בגליון הסתייגותו הנחרצת של מרן הרב זצ"ל מ"הפרגף" הנורא שיצא מתחת ידה של התנועה הציונית: **"הציונות דבר אין לה עם הדת"**, כאחת מהנמקותיה להכרח שבייסודה של תנועת 'ירושלים' - 'דגל ירושלים'.

ואכן, אמת ויציב ונכון הדבר, שהרב חזר על ביקורתו הקשה נגד התנועה הציונית, בהקשר זה, שוב ושוב, פעמים רבות. בביטויים נוקבים וקשים ביותר ("החוק ההולל", "החוק המעוות", "הרשעה", "השיבוש", "המשפט המשובש", "אות הקלון" ועוד) ואם כל זה לא מספיק, הרי שדעת הרב היא כי "הגזירה הקונגרסית ש'הציונות דבר אין לה עם הדת" קשה יותר מגזירותיהם של פרעה ושל המן" והיא "פורשת את כנפי-המות השחורות והאימומות שלה על הרגש הלאומי".

בשל כך תבע הרב מראשי המזרחי: "המזרחי צריך הוא לתבוע תמיד, שהסעיף המחפיר הנ"ל ימחק מהפרוגרמה, ותחתיו ייכתב: **שהציונות מבוססת היא על יסוד תחיית האומה בתורתה על אדמתה, בכל הגודל והמילוי של פתגם זה...**"

ואולם, האמת היא שסעיף כזה לא נכתב בשום פרוגרמה והוא אינו נמצא בשום מסמך של התנועה הציונית. יש להניח שלאוזניו של הרב הגיעה שמועה כזו; אפשר שמסר כזה אכן התרוצץ במסדרונות הקונגרסים השונים; וגם סביר שהיו שביטאוהו וככזה הוא סופר-דווח לרב. ואולם, כאמור, היום אנחנו יודעים בבירור שסעיף שזה לשונו, אינו כתוב בשום מסמך של התנועה הציונית בכלל ובכתביו של בנימין זאב (תיאודור) הרצל בפרט.

אנחנו יודעים זאת היום, בזכותו של ד"ר יצחק וייס. וייס הוציא לאור לפני כעשר שנים את הספר "הרצל - קריאה חדשה", מחקר מקורי וחדשני בכל שקשור בזאתו היהודית של הרצל ובקשר שבינו ליהדות. בתמצית, וייס טוען שדמותו של הרצל סולפה ללא-הכר, ולמעשה אין ידיים ורגליים לתווית המתבולל שהודבקה לו. ההפך הוא הנכון. הספר ראה אור תחילה בצרפתית (2006), בעברית (2008) ולבסוף גם באנגלית (2014), וזכה לביקורות מצוינות, אקדמיות ופובליציסטיות כאחד.

אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ (אז"ר)

הרב יוחנן פריד

אז"ר או בכינויו **סבא אז"ר**.

מבין הסופרים - היה הוא שנקשר בקשרי ידידות וחברות קרובה ואמיתית עם מרן הרב זצ"ל, חברות שנמשכה שנים רבות ונגעה בתחומים רבים בהם מצאו שפה משותפת.

מוצאו של אז"ר היה ממשפחה **חבד"ית** בעיר לאדי, ברוסיה

הלכנה, וכבר בגיל צעיר יחסית פרסם סיפורים בעיתוני התקופה שיצאו לאור ברוסיה ובפולניה.

עם עלותו ארצה בימי העלייה השנייה, השתלב בין '**החלוצים**' שהתגוררו בקהילת יפו ועבד כספרן. בספריית "שער ציון", יצירתו הספרותית פרוסה על כמה נושאים ומלבד הסיפורת, עסק גם במחקר בנושאים היסטוריים ותורניים.

כאמור השקיע אז"ר רוב זמנו **בתרגומים תורניים**, של ספרי החוקר ר' בנימין זאב בכר כאשר הוסיף בהם נופך משלו מתוך למדנותו התורנית. בין הספרים ניתן למנות את: אגדות התנאים, אגדות אמוראי ארץ ישראל, ערכי מדרש, הרמב"ם כפרשן המקרא, מסילות לתורת התנאים, תרגום לשיר השירים, פירוש לאיוב ולקט פירושים למקרא מספרי המדקדק יונה אבן ג'נאח. כתב, ערך ותרגם יותר ממאה ספרים.

היפלא איפוא שמרן הרב זצ"ל מצא בו חבר ורע לפעילותו, להגותו ולעולמו יצירתו הספרותית?! אכן, חבריו הקרובים היו י"ח ברנר וש"י עגנון, עמם חשב והגה במשמעות תקומת עם ישראל בארצו. ואמנם כאשר הוקמה '**הסתדרות העובדים**' והוא היה זה אשר קיבל את כרטיס החבר מס' 1 (!) אך כל זאת השתלב בחייו ובקרבתו הנפשית למרן הרב זצ"ל ובסיועו לו בעריכה ובפרסום של מאמריו וכתביו.

מאמרו מרומם הדעת של מרן הרב זצ"ל "**למהלך האידיאות בישראל**" (בתוך הספר "אורות")

בבואו של מרן הרב זצ"ל ליפו בכ"ח באייר תרס"ד - נפתחה תקופה חדשה בחייו בהגותו, בהתנהגותו ובפעולתו נראה, שהשם '**עידן חדש**' מתאים יותר לכנות את תקופת רבנותו שם (תרס"ד - תרע"ד), עידן אשר ללא ספק, נובע ומאופיין בהיותו המציאות החדשה של **עליה לארץ ישראל**, עלייה

שהייתה בה התעלות של ממש: לרבנותו - נוסף מימד של הרחבת אופקים, מקומו בציבור הקיף את כלל ומגוון היישוב בארץ, במושבות ובכפרים, יצירתו הספרותית הכתובה זו שיצאה לאור ביפו ואחר כך בירושלים ומורשתו **שעדיין בכתובים**, מכילה שפע כמעט בלתי נתפס 'בכמותה' בעומקה ובאיכותה הייחודית.

אחת מן ה'תופעות החברתיות' המרשימות היתה פגישתו הבלתי אמצעית עם הסופרים שחיו ופעלו אז ביפו. על ציור צבעוני ענק המוצב בנוה-צדק בחצר בית הספר "יחיאלי" (היום מרכז סוזן דלאל...) מצויירים במדוייק אישי וסופרי התקופה כאשר בתוכם. לצידם של הסופרים יוסף חיים ברנר הי"ד, ש"י עגנון, ש. בן ציון, אז"ר רבינוביץ ודוד שמעוני ז"ל - משתלבת תמונתו של מרן הרב קוק זצ"ל. ציור זה מבקש לתאר את הנוף התרבותי דאז ובתוכו מערכת יחסים מיוחדים שנוצרה בין הרב לקבוצה זו. הייתה זו המנהיגות הרוחנית והמעשית לציבור שבי ציון. ביישוב החדש והחילוני הייתה לסופרים ומנהיגים אלו השפעה רבה ביותר וניתן לראות במערכת יחסים שנוקמה אז כאחד מן המפתחות להבנת הגותו של הרב, בספריו ובהנהגותיו, ובמיוחד בהבנת משמעות התקופה והשיח בין גווי הציבור. של אז והנמשכת, במובן מה, עד היום.

דמות מיוחדת בין חברות הסופרים היה **אלכסנדר זיסקינד רבינוביץ** בשמו המקוצר

אינני צריך להגיד לכת"ר שדבריו הנאמרים תמיד בסגנון לבני - משפיעים עלי השפעה עצומה, כמוכן עד כמה שחנני ד' בכשרון של קליטה, ואת הדבר הזה אפשר להכיר... בכל מה שפרסמתי בדפוס מהזמן שזכיתי להתיישב בארץ ישראל ולהתאבק בעפר רגליו... בהמשך מפרט הסופר את משאת נפשו לפרסומים תורניים במקצעות התורה השונים וחותרם בלשון ז': ירבה ד' חילו, ויזכה לראות בגולתנו השלימה, עבדו (!) השותה בצמא את דבריו, א. ז. רבינוביץ."

נערך על ידו, והוא אשר הוסיף לו את ראשי הפרקים (הכתובים על כן בסוגריים...)

במכון "גנזים" נמצאות איגרותיו אל מרן הרב זצ"ל (נמסרו למשמרת ע"י הרצי"ה זצ"ל) האיגרות - נפלאות בסגנון ומופלאות בהיקף נושאיהן. להלן ציטוט קטעים מתוך איגרת שנכתבה ביום כ"ה בשבט תרפ"ה בתל אביב:

"...קראתי את הספר "חבש פאר" שהוציאו תלמידי לאור, והתענגתי על ביאורו הנחמדים לענין מצוות התפילין, שיש בה סמל לעניינים רוחניים גדולים ונישאים.

PERI SPECIAL

מפח לחמאי ותחברה.

תשקיעו במחר כבר היום

פרי נדל"ן מציגה את PERI SPECIAL

בואו להבטיח את מקומכם בשכונה הכי צומחת בעיר, באזור השוק המתחדש ובמיקום קרוב לצירי תנועה מרכזיים ותוכלו ליהנות מדירות מגוונות ומאיכות חיים ברמה הגבוהה ביותר עם בריכת שחייה צמודה. אל תפספסו את ההזדמנות לרכוש דירה בפרויקט העתיד של פתח תקווה.

דירות 3 ו-4 חדרים החל מ-

1,190,000 ₪

הון עצמי נדרש 530,000 ₪

פרי נדל"ן
מנבוא אלוז סי

PERI SPECIAL

*5066
www.perinolan.co.il

BEIT HARAV BOOK
בית הרב
ד"ר קוק

'בית הרב' | חזאת לראיה (ע"ה)

רח' הרב קוק 9 ירושלים 9131002. טל' 02-623-2560
www.beit-harav.org.il beitharavkook@gmail.com

בית הרב קוק ירושלים
אור לציון
גשר לראיה

אורות אברהם
מוסיפים אור

רח' גולדה מאיר 7, קומה 1, בית עליאש. נס ציונה
טלפון 052-388-3322 www.orotavraham.com

יוצא לאור ע"י 'אורות אברהם' בשיתוף ישיבת הסדר והגרעין התורני ראשון לציון ו'בית הרב' ירושלים ת"ו

עריכה: הרב יוחנן פריד | עימוד ועיצוב: סטודיו דראור